

इति-१

कलाओ माटे पाठ्यपुस्तक
धोरण ६

0680

विद्यया ऽ मृतमश्नुते

एन सी ई आर टी
NCERT

राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसंधान और प्रशिक्षण परिषद्
NATIONAL COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING

नाम: _____

विभाग: _____

शाखा: _____

0680 – કૃતિ-૧

કળાઓ ધોરણ ૬ માટેનું પાઠ્યપુસ્તક

ISBN 978-93-5292-951-1

પ્રથમ આવૃત્તિ

જુલાઈ ૨૦૨૪ અથવા ૧૯૪૬

PD 500T BS

© નેશનલ કાઉન્સિલ ઓફ એજ્યુકેશનલ
સંશોધન અને તાલીમ, 2024

₹ 65.00

એનસીઇઆરટી વોટરમાર્ક સાથે 80 જીએસએમ પેપર પર પ્રિન્ટેડ

નેશનલ કાઉન્સિલ ઓફ એજ્યુકેશનલ રિસર્ચ એન્ડ
ટેન્નિંગના સેક્રેટરી દ્વારા પ્રકાશન વિભાગમાં પ્રકાશિત,
શ્રી અરવિંદ માર્ગ, નવી દિલ્હી 110 016 અને અહીં મુદ્રિત
એસ.ડી.આર. પ્રિન્ટર્સ, એ-7, સેક્ટર-બી-3, યુપીએસઆઈડીસી, સિએચર સિટી,
લોની, ડિસ્ટ.-ગાઝિયાબાદ-201 102 (યુ.પી.)

બધા અધિકારો આરક્ષિત

- આ પ્રકાશનનો કોઈ પણ ભાગ પ્રકાશકની આગોતરી મંજૂરી વિના કોઈ પણ સ્વરૂપમાં અથવા કોઈ પણ રીતે ઈલેક્ટ્રોનિક, મિકેનિકલ, ફોટોકોપીંગ, રેકોર્ડિંગ કે અન્ય રીતે પુનઃઉત્પાદિત, પુનઃપ્રાપ્તિ પ્રણાલીમાં સંગ્રહિત અથવા પ્રસારિત કરી શકાતો નથી.
- આ પુસ્તકનું વેચાણ એ શરતને આધીન કરવામાં આવે છે કે, વેપાર દ્વારા, તે જે રીતે પ્રકાશકની સંમતિ વિના, તે પ્રકાશકની સંમતિ વિના, તે પ્રકાશકની સંમતિ વિના, તે પ્રકાશકની સંમતિ વિના, તે પ્રકાશિત કરવામાં આવી હોય તે સિવાયના કોઈ પણ સ્વરૂપમાં બંધનકર્તા અથવા આવરણમાં તેને ઉધાર, ફરીથી વેચવામાં, ભાડે આપવામાં આવશે નહીં અથવા અન્યથા તેનો નિકાલ કરવામાં આવશે નહીં.
- આ પ્રકાશનની સાચી કિંમત આ પુસ્તક પર છાપવામાં આવેલી કિંમત છે, રબર સ્ટેમ્પ દ્વારા અથવા સ્ટીકર દ્વારા અથવા અન્ય કોઈ પણ માધ્યમ દ્વારા સૂચવવામાં આવેલી કોઈપણ સુધારેલી કિંમત ખોટી છે અને તે અસ્વીકાર્ય હોવી જોઈએ.

પ્રકાશન વિભાગની કચેરીઓ, એન.સી.ઈ.આર.ટી.

NCERT કેમ્પસ
શ્રી અરવિંદ માર્ગ
નવી દિલ્હી 110 016

ફોન : 011-26562708

108, 100 ફૂટ રોડ
હોસ્કાર હલ્લી વિસ્તરણ બનાશંકરી ઇઇ સ્ટેજ
બેંગ્લોર 560 085

ફોન : 080-26725740

નવજીવન ટ્રસ્ટ બિલ્ડિંગ
પી.ઓ.નવજીવન
અમદાવાદ 380 014

ફોન : 079-27541446 ફોન

CWC કેમ્પસ
ઓપ. ધનકલ બસ સ્ટોપ, પાણીહાટી
કોલકાતા 700 114

ફોન: 033-25530454

CWC સંકુલ
માલીગાંવ
ગુવાહાટી 781 021

ફોન : 0361-2674869 ફોન

પ્રકાશન ટીમ

હેડ, પબ્લિકેશન ડિવિઝન	:	અનૂપ કુમાર રાજપૂત
ચીફ પ્રોડક્શન ઓફિસર	:	એલન ચિત્કારા
મુખ્ય સંપાદક (ઇન્યાર્જ)	:	બિજનાન સુતાર
ચીફ બિઝનેસ મેનેજર	:	અમિતાભ કુમાર
પ્રોડક્શન ઓફિસર	:	જહાં લાલ

લેઆઉટ: મનીષ છતપર, મુંબઈ
ઉદાહરણો અને કવર: સંતોષ મિશ્રા, આઈમાર્ટ્સ, દિલ્હી

પ્રસ્તાવના

રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ (એનઇપી) 2020માં એક એવી શિક્ષણ પ્રણાલીની કલ્પના કરવામાં આવી છે, જેનાં મૂળ ભારતીય નૈતિકતા અને માનવ પ્રયાસ અને જ્ઞાનનાં તમામ ક્ષેત્રોમાં તેની સભ્યતાની સિદ્ધિઓ છે, સાથે-સાથે વિદ્યાર્થીઓને એકવીસમી સદીની સંભાવનાઓ અને પડકારો સાથે રચનાત્મક રીતે જોડાવા માટે તૈયાર કરે છે. આ મહત્વાકાંક્ષી વિઝન માટેનો આધાર નેશનલ કોર્સ્યુર ફ્રેમવર્ક ફોર સ્કૂલ એજ્યુકેશન (એન.સી.એફ.-એસ.ઈ.) 2023 દ્વારા તમામ તબક્કે અભ્યાસક્રમના ક્ષેત્રોમાં સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યો છે. વિદ્યાર્થીઓની અંતર્ગત ક્ષમતાઓનું પોષણ કર્યા પછી (માનવ અસ્તિત્વની પાંચેય કક્ષાઓને સ્પર્શ્યા પછી, panchkoshas), પાયાના અને પ્રારંભિક તબક્કાઓમાં, તેણે તેમના શિક્ષણની પ્રગતિ માટેનો માર્ગ મોકળો કર્યો છે, મધ્ય તબક્કે. આમ, મધ્ય તબક્કો પ્રારંભિક અને દ્વિતીયક તબક્કાઓ વચ્ચે સેતુનું કામ કરે છે, જે ધોરણ-6થી ધોરણ-8 સુધીના ત્રણ વર્ષ સુધી વિસ્તરે છે.

મધ્યમ તબક્કે, એનસીએફ-સેઝ 2023 નો હેતુ વિદ્યાર્થીઓને તેમના જીવનમાં આગળ વધવાની સાથે, વૃદ્ધિ માટે જરૂરી કુશળતાથી સજ્જ કરવાનો છે. તે તેમની વિશ્લેષણાત્મક, વર્ણનાત્મક અને વર્ણનાત્મક ક્ષમતાઓને વધારવાનો પ્રયાસ કરે છે, અને તેમની રાહ જોતા પડકારો અને તકો માટે તેમને તૈયાર કરે છે. એક વૈવિધ્યસભર અભ્યાસક્રમ, જેમાં નવ વિષયો એટલે કે ત્રણ ભાષાઓને આવરી લેવામાં આવી છે - જેમાંથી ઓછામાં ઓછી બે ભાષાઓ ભારતની વતની છે, વિજ્ઞાન, ગણિત, સામાજિક વિજ્ઞાન, કલા શિક્ષણ, શારીરિક શિક્ષણ, યોગ અને સુખાકારી, અને વ્યાવસાયિક શિક્ષણ તેમના સર્વગ્રાહી વિકાસને પ્રોત્સાહન આપશે.

આવી પરિવર્તનશીલ શીખવાની સંસ્કૃતિમાં કેટલીક આવશ્યક પરિસ્થિતિઓની જરૂર હોય છે. તેમાંથી એક એ છે કે વિવિધ અભ્યાસક્રમમાં યોગ્ય અને ઇન્ટરેક્ટિવ પાઠ્યપુસ્તકો હોવા જોઈએ જે વિસ્તારો સામગ્રી અને શિક્ષણશાસ્ત્ર વચ્ચે મધ્યસ્થી કરવામાં કેન્દ્રીય ભૂમિકા ભજવશે - એ ભૂમિકા જે સીધી સૂચના અને સંશોધન અને તપાસ માટેની તકો વચ્ચે ન્યાયપૂર્ણ સંતુલન બનાવશે. અન્ય શરતોમાં - વર્ગખંડની વ્યવસ્થા, તકનીકી સંકલન અને શિક્ષકની તૈયારી અભ્યાસક્રમના ક્ષેત્રોની અંદર અને સમગ્ર ક્ષેત્રમાં વૈચારિક જોડાણો સ્થાપિત કરવા માટે નિર્ણાયક છે. નેશનલ કાઉન્સિલ ઓફ એજ્યુકેશનલ રિસર્ચ એન્ડ ટ્રેનિંગ (એનસીઇઆરટી) તેના તરફથી, વિદ્યાર્થીઓને આવા ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળા પાઠ્યપુસ્તકો પ્રદાન કરવા માટે પ્રતિબદ્ધ છે. આ હેતુ માટે રચવામાં આવેલા વિવિધ અભ્યાસક્રમ વિસ્તાર જૂથો (સીએજી)ની રચના કરવામાં આવી છે, જેમાં નોંધપાત્ર વિષય-નિષ્ણાતો, પેડાગોગ, કલાકારો અને પ્રેક્ટિસ

કરતા શિક્ષકોનો સમાવેશ થાય છે, તેમણે આવા પાઠ્યપુસ્તકો વિકસાવવા માટે તમામ શક્ય પ્રયાસો કર્યા છે. કૃતિ-હું, છઠ્ઠા ધોરણ માટે આટર્સનું પાઠ્યપુસ્તક આમાંનું એક છે.

ના સમાવિષ્ટો કૃતિ-હું વિઝ્યુઅલ આટર્સ, ડાન્સ, રંગમંચ અને મ્યુઝિકના આર્ટ ફોર્મ્સને આવરી લે છે. આ પાઠ્યપુસ્તક શીખનારાઓ માટે તેમની સર્જનાત્મકતાનું અન્વેષણ કરવા તેમજ પોતાને વ્યક્ત કરવા અને અન્વેષણ કરવા માટે છે. કૃતિ-હું તેના વિષયવસ્તુ, વિઝ્યુઅલ્સ અને અન્ય ઘટકોમાં, સમૃદ્ધ ભારતીય જ્ઞાન પ્રણાલીઓ, ભારતમાં તેનો સમાવેશ કર્યો છે.ની કલાત્મક અને સાંસ્કૃતિક વારસો, મૂલ્યો - બધા ભારતમાં ઊંડા મૂળિયા ધરાવે છે. તમામ જાતિઓ અને વિશેષ ક્ષમતાઓવાળા વિદ્યાર્થીઓની સર્વસમાવેશકતા એ બધા વિદ્યાર્થીઓને સમાન તક આપતી કલામાં અંતર્ગત છે. ટેક્નોલોજી ઇન્ટિગ્રેશનનો મહત્તમ ઉપયોગ કરીને, ક્યુઆર કોડ્સ વધારાના શીખવાના સંસાધનો તરીકે, સમગ્રમાં એમ્બેડ કરવામાં આવ્યા છે.

તમામ વ્યવહારુ હેતુઓ માટે, કૃતિ-હું મારા મતે, તે તેના અભ્યાસક્રમના ધ્યેયોમાં સફળ થયો છે - વિષય અને વિષયવસ્તુની યોગ્ય પસંદગી દ્વારા વિદ્યાર્થીઓમાં કુદરતી જિજ્ઞાસાને પ્રોત્સાહન આપવું, અને સર્જનાત્મકતા, સંશોધન અને વિવિધ કલા સ્વરૂપોના અનુભવો માટે એન.સી.એફ.-એસ.ઈ.માં કલ્પના કર્યા મુજબ આ તબક્કે તેમની વચ્ચે મુખ્ય ક્ષમતાઓ વિકસાવવી. વિભાગો અને પ્રકરણો બુદ્ધિપૂર્વક તમામ વિદ્યાર્થીઓને વિવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં સમાવવા, તેમની સર્જનાત્મકતા અને અભિવ્યક્તિને બહાર લાવવા માટે બનાવવામાં આવ્યા છે. અહીં સૂચવેલી દરેક પ્રવૃત્તિ વિદ્યાર્થીઓને આવા વધુ શીખવાના સંસાધનો શોધવા માટે પ્રવાસ પર લઈ જશે, પછી ભલે તે તેમના કુદરતી વાતાવરણ, દૈનિક કામકાજ અથવા માનવ હસ્તક્ષેપ હોય. આ ઉપરાંત વાલીઓ અને શિક્ષકોની ભૂમિકા પણ વિદ્યાર્થીઓને માર્ગદર્શન આપવામાં અને પ્રોત્સાહિત કરવામાં અમૂલ્ય બની રહેશે. આ સાથે, હું આ પાઠ્યપુસ્તકના વિકાસમાં સામેલ તમામ લોકોનો આભાર વ્યક્ત કરું છું અને આશા રાખું છું કે તે તમામ હિસ્સેદારોની અપેક્ષાઓને પૂર્ણ કરશે. તે જ સમયે, હું આગામી વર્ષોમાં વધુ સુધારણા માટે તેના તમામ વપરાશકર્તાઓ પાસેથી સૂચનો અને પ્રતિસાદ પણ આમંત્રિત કરું છું.

દિનેશ પ્રસાદ સકલાની

નિયામક

નેશનલ કાઉન્સિલ ઓફ એજ્યુકેશનલ

સંશોધન અને તાલીમ

જુલાઈ 2024

નવી દિલ્હી.

પુસ્તક વિશે

કૃતિ-હું એ પાઠ્યપુસ્તક છે જે તમને કલાની દુનિયામાં લઈ જશે, વિઝ્યુઅલ અને પરફોર્મિંગ આર્ટ્સના વિશાળ અને રોમાંચક બ્રહ્માંડની શોધ અને અન્વેષણ કરશે, જેનો હેતુ સર્જનાત્મકતાને પ્રજ્વલિત કરવાનો, વિવિધ કલા સ્વરૂપો માટે પ્રશંસા વધારવાનો અને વિદ્યાર્થીઓની કલાત્મક કુશળતા વિકસાવવાનો છે. ગ્રેડ VI માટે રચાયેલ, આ પુસ્તકમાં વિવિધ કલાત્મક શાખાઓ છે, જેમાં વિઝ્યુઅલ આર્ટ્સ, સંગીત, નૃત્ય અને રંગમંચ માં સમાવેશ થાય છે.

રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ (એનઇપી) 2020ની ભાવના પર આધારિત અને કલા શિક્ષણ માટે રાષ્ટ્રીય અભ્યાસક્રમ ફ્રેમવર્ક ફોર સ્કૂલ એજ્યુકેશન (એન.સી.એફ.-એસ.ઇ.) 2023માં નિર્ધારિત અભ્યાસક્રમનાં લક્ષ્યાંકો, ક્ષમતાઓ અને શિક્ષણનાં પરિણામો પર આધારિત, કૃતિ-હું વિવિધ કલા સ્વરૂપોમાં સર્જન માટેનું પુસ્તક છે. તેમાં અસંખ્ય આકર્ષક પ્રવૃત્તિઓ અને પ્રેરણાદાયી પ્રોજેક્ટ્સ છે જે જીવન અને આપણી આસપાસની દુનિયામાં કલાની ભૂમિકાને સમજવામાં અને પ્રશંસા કરવામાં મદદ કરશે. વિદ્યાર્થીઓ પ્રખ્યાત કલાકારો અને તેમની કૃતિઓ વિશે પણ શીખશે, વિવિધ તકનીકો અને શૈલીઓનું અન્વેષણ કરશે, અને તેમના પોતાના પર સર્જન પણ કરશે. દરેક પ્રવૃત્તિ શીખનારાઓને એક અનન્ય અનુભવ આપશે!

આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલી પ્રવૃત્તિઓ અને માહિતી ઉપરાંત ડિજિટલ સ્વરૂપે આપવામાં આવેલી આવી વધુ પ્રવૃત્તિઓ અને સર્જનાત્મક વિચારો છે, જે પાઠ્યપુસ્તકની શરૂઆતમાં અને દરેક પ્રકરણમાં તેમજ જ્યાં પણ જરૂર જણાય ત્યાં ક્યુઆર કોડ સ્કેન કરીને મેળવી શકાય છે. કલાની સુંદરતા એ છે કે તે વિવિધ રુચિઓ અને સ્વાદવાળા લોકો સાથે કનેક્ટ થઈ શકે છે. દરેક જણ કલા સાથેનું તેમનું અનન્ય જોડાણ શોધી શકે છે. આપણા દેશમાં વારસો, સંસ્કૃતિ અને પરંપરાનો લાંબો ઇતિહાસ રહ્યો છે, જ્યાં તમામ પ્રકારની કળાઓનો અભ્યાસ કરવામાં આવતો હતો.

"કળાઓ માનવીય સૌંદર્યલક્ષી સંવેદનશીલતા વિશે છે. સૌંદર્યલક્ષી સંવેદનશીલતા એ સૌંદર્યને સમજવાની આપણી ક્ષમતાનો સંદર્ભ આપે છે, સારા અને સુંદર ને લગતા નિર્ણયો પર પહોંચે છે, અને કલા-નિર્માણની પ્રક્રિયામાં શુદ્ધિકરણની ભાવના તરફ પ્રયત્ન કરે છે. કલા સૌંદર્ય, આકાર, સમપ્રમાણતા, પેટર્ન અને હલનચલનને સમજવાનું વ્યક્તિગત સ્વરૂપ છે, જે લાગણીઓને ઉત્તેજિત કરવા માટે અભિવ્યક્તિમાં મિશ્રિત છે. કલાત્મક કાર્ય વૈચારિક અને પ્રક્રિયાગત જ્ઞાન બંનેને આવરી લે છે, અને માનવીના 'મૂર્ત' સંવેદનાત્મક અને ભાવનાત્મક અનુભવો સાથે કામ કરે છે. (એન.સી.એફ.-એસ.ઈ., પૃષ્ઠ ૨૯૪). આમ, આ પુસ્તક બનાવવા પાછળનો મુખ્ય વિચાર એ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે કે શીખનારાઓ વિવિધ કલા સ્વરૂપોની દુનિયામાં સંશોધનની સમગ્ર પ્રક્રિયાનો આનંદ માણે. બાળક માટે કંઈક નવું શીખવાનું કે અજમાવવાનું ક્યાંય પણ તણાવપૂર્ણ ન બનવું જોઈએ તે હકીકત પાઠ્યપુસ્તક વિકસાવતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવામાં આવી છે. દરેક શીખનારને તેમની પોતાની રીતે કલાના સ્વરૂપ સાથેનું જોડાણ મળે છે, તેથી જો શિક્ષકો

પણ માહિતીને દબાણ કરવાને બદલે, કલાની આ યાત્રામાં શીખનારને ટેકો આપવા માટેની પ્રવૃત્તિઓમાં સક્રિયપણે ભાગ લે તો તે ફળદાયી રહેશે.

કૃતિ-૧ તેના ચાર વિભાગો છે, જે સમગ્ર પુસ્તકમાં વિશિષ્ટ રંગો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યા છે;

દૃશ્ય કલાઓ માટે પીળો
સંગીત માટે વાદળી
નૃત્ય અને હલનચલન માટે ગુલાબી
રંગમંચ માટે જાંબલી

ઉપરોક્ત દરેક વિભાગ આનંદપ્રદ અનુભવ બનાવવા માટે અનન્ય રીતે રચાયેલ છે. આ 'વિઝ્યુઅલ આર્ટ્સ' વિભાગ વિદ્યાર્થીઓને તેમના વિચારો, અને તેમની આસપાસના રોજિંદા અનુભવો અને નિરીક્ષણોમાંથી લાગણીઓને કલ્પના કરવા અને વ્યક્ત કરવામાં સશક્ત બનાવવા માટે બનાવવામાં આવ્યો છે. આ એકમની પ્રવૃત્તિઓ તેમને ટીડબલ્યુની મૂળભૂત કુશળતાથી પરિચિત કરાવે છે-તપરિમાણીય અને ત્રિ-પરિમાણીય તકનીકો અને વિઝ્યુઅલ આર્ટ્સમાં વિવિધ માધ્યમો અને સામગ્રીનું અન્વેષણ કરે છે. તમામ પ્રકરણોમાં, વિદ્યાર્થીઓને વિવિધ સામગ્રી, સંપાટીઓ અને તકનીકો સાથે પરિચય કરાવવામાં આવે છે જેનો ઉપયોગ છેલ્લા સેંકડો વર્ષોમાં કરવામાં આવ્યો છે, જ્યારે, એવા ઘણા પ્રસંગો છે જ્યાં તેમને તેમની જાતે જ અન્વેષણ કરવા અને શોધવા માટે છોડી દેવામાં આવે છે.

પ્રથમ ત્રણ પ્રકરણોમાં વિવિધ પ્રકારની ડ્રોઇંગ કસરતો દ્વારા દરેક વિદ્યાર્થીના નિરીક્ષણને શારપન કરવાનું મહત્વ આપવામાં આવ્યું છે. આકર્ષક પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા - કુદરતી રંગો બનાવવા, રંગ મિશ્રણ અને ટીન્ટ્સ અને શેડ્સ બનાવવા માટેની તકનીકો રજૂ કરવામાં આવી છે. તેમની પોતાની સીલ, પોટેટ, પેપર ક્રાફ્ટ્સ અને ફ્લિપબુક્સ બનાવવામાં સામેલ પ્રક્રિયાઓ દરેક વિદ્યાર્થી માટે ઘણી નવી પૂછપરછ અને અનુભવોને સ્પર્ક કરશે.

આ એકમમાં ભારતીય કલાકારો અને કલા પરંપરાઓની પ્રાથમિક ઝાંખીનો પણ સમાવેશ થાય છે, જેને પુસ્તકમાં ઉલ્લેખિત ઉદાહરણોથી આગળ વધારવો આવશ્યક છે. વિદ્યાર્થીઓએ તેમના પોતાના પ્રદેશ અથવા રાજ્યમાં જોવા મળતી વિવિધ કલા પ્રથાઓ, પરંપરાઓ અને કલાકારો વિશે અન્વેષણ, ઉજવણી અને અભ્યાસ કરવો જ જોઈએ. આવા સંપર્કમાં આવવાથી પ્રાપ્ત થયેલું જ્ઞાન તેમની સૌંદર્યલક્ષી સંવેદનાઓ, સર્જનાત્મક કલ્પનાશક્તિ અને તેઓ જે પણ કાર્ય કરે છે તેમાં તેમની નિર્ણાયક વિચારકુશળતામાં વધારો કરશે.

ના વિભાગમાં આ પાઠ્યપુસ્તકમાં 'સંગીત' જ્ઞાનની શોધ કરવા માટે એક સંપત્તિ છે, જે વિદ્યાર્થીઓને શોધની આ યાત્રા દરમિયાન ઘણા ખ્યાલોનો અનુભવ કરવાની તકો આપે છે. જ્યારે કેટલાક તત્વો પરિચિત અને દિવાસો આપે તેવું લાગે છે, ત્યારે કેટલાક વિચારો સંપૂર્ણપણે નવા હોઈ શકે છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકનો આશય આપણા દેશના વિવિધ પ્રદેશોમાં પથરાયેલા વિવિધ પ્રકારના સંગીતના ખજાનાથી દરેકને આકર્ષિત કરવાનો છે, જ્યાં લોકો દ્વારા બહુવિધ કલા સ્વરૂપોનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે. સંગીત આપણા જીવનમાં ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ સ્થાન ધરાવે છે. સંગીત એ આખા વર્ષની તમામ ઉજવણીઓનો એક ભાગ છે, પછી ભલે તે રાષ્ટ્રીય તહેવારો, સામાજિક મેળાવડા, ધાર્મિક તહેવારો અથવા ગીતો ગાવામાં આવે, અને કોઈ સમારોહ, લણણી અથવા અન્ય કોઈ ઋતુ દરમિયાન નૃત્ય માટે વગાડવામાં આવતા વાદ્યો હોય. સંગીત દરેકને તેમની માન્યતાઓ, પ્રથાઓ, ધાર્મિક વિધિઓ વગેરેમાં રોજબરોજના જીવનમાં જોડે છે.

દરેકને ગીતો ગાવાનું અને સંગીત પર નૃત્ય કરવાનું પસંદ છે. આ પાઠ્યપુસ્તક ઉપરાંત, સંગીત શીખવાના આ પ્રયાસમાં, દાદા-દાદી, માતાપિતા અને સમુદાયના સભ્યો અદ્ભુત સંસાધનો છે - સંગીતના અનુભવને વધારવા માટે તેને વધુ જીવંત અને ગતિશીલ બનાવે છે. સંગીતના ગીતો અને લય, વાદ્યોનો અવાજ, શારીરિક હલનચલન, ગીતોની સાથે હાવભાવ, વગાડવામાં આવતા સંગીત પરના નૃત્યનાં પગલાં, સ્થૂળ અને સુંદર મોટર હલનચલનમાં વધારો કરશે. સંગીતનો આનંદ વિદ્યાર્થીઓને તણાવમુક્ત વાતાવરણ તરફ દોરી જશે. સંગીતની આત્મામાં હાલરડા સાંભળવા, દાદીમાઓને ગણગણવા, ખેતરમાં ગાતા ખેડૂતો, પક્ષીઓ અને મધમાખીઓના ગુંજારવાનો અથવા બારી પર વરસાદ થપથપાવવાનો સમાવેશ થાય છે. ચાલો આપણે સંગીતમાં દેશભરમાં પથરાયેલા ઝવેરાત શોધવા માટે સાથે મળીને સંશોધનની આ યાત્રા શરૂ કરીએ.

નું એકમ નૃત્ય' એ ભારતના વિવિધ પ્રકારના નૃત્ય સ્વરૂપોની શીખનારને વધુ ઝલક આપવા માટે બનાવવામાં આવ્યું છે. ભારતના લોકનૃત્યના સ્વરૂપોના જ્ઞાનને આગળ વધારતા, આ વિભાગ વિદ્યાર્થીઓને પરંપરાગત સ્વરૂપો જેવા કે ચાઉ અને યક્ષગાન. આ વિભાગ તેમને શાસ્ત્રીય નૃત્યોની મૂળભૂત બાબતોને અજમાવવા અને કેટલીક તકનીકી શરતોથી પરિચિત થવા માટે પણ નરમાશથી દોરી જાય છે. પ્રકરણો પણ આ સાથે પ્રદર્શનમાં ભાવનાત્મક સામગ્રીનો પરિચય આપે છે નવારાસા, જ્યારે બાળકોને તેમની લાગણીઓ સાથે આરામદાયક થવા અને તેમને વ્યક્ત કરવાની મંજૂરી આપે છે. તે સાઇન લેંગ્વેજ માટે રિપોઝિટરી હોવાના વિચાર સાથે હાથના હાવભાવ પણ રજૂ કરવામાં આવે છે. તદ્દુપરાંત, આ એકમ આવી લાક્ષણિકતાઓ સાથે નૃત્ય સ્વરૂપોનું ચિત્રણ કરીને નૃત્યની લિંગ તટસ્થતા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે. તે કોસ-કરિક્યુલર પાસાઓને સમાવિષ્ટ કરે છે અને તેમને તેમની જાતે વધુ માહિતી શોધવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે.

આ રંગમંચ ' વિભાગની રચના રંગમંચ શાખાઓની વિશાળ શ્રેણીને આવરી લેવા માટે કરવામાં આવી

છે. દરેક પ્રકરણનો હેતુ સર્જનાત્મક કૌશલ્યો વિકસાવવાનો, કલાત્મક અભિવ્યક્તિ વધારવાનો અને કલાની કદરને વધુ ઊડો બનાવવાનો છે. લાગણીઓને સમજવી અને વ્યક્ત કરવી એ માત્ર કલા સ્વરૂપો માટે મૂળભૂત નથી, પરંતુ શીખનારમાં યોગ્ય ભાવનાત્મક સંતુલન બનાવવા માટે પણ નિર્ણાયક છે. પ્રકરણોમાં વ્યવહારુ પ્રવૃત્તિમાં મેક-અપ, કોસ્ચુમ ડિઝાઇન, સ્ટેજ, સ્ક્રિપ્ટ રાઇટિંગ અને કઠપૂતળીના તકનીકી તત્વોનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે-ત્રણસિડ પ્રક્રિયા, જે દરેક બાળકને તેમની સંભવિતતાનું અન્વેષણ કરવા અને રસનું ક્ષેત્ર શોધવા માટે સક્ષમ બનાવશે જેમાં તેઓ શ્રેષ્ઠતા મેળવી શકે છે. ભારતના પરંપરાગત કંપની રંગમંચ ો પરનું એક પ્રકરણ છેલ્લા કેટલાક દાયકાઓમાં જે રીતે કામ કરે છે તેનાથી બાળકોને આકર્ષિત કરવાની ખાતરી છે.

આ 'રંગમંચ' વિભાગને રંગમંચ માટે સારી રીતે ગોળાકાર અભિગમ પ્રદાન કરવા માટે ડિઝાઇન કરવામાં આવ્યો છે, જે વિદ્યાર્થીઓને વધુ સારી રીતે અન્વેષણ કરવા, બનાવવા અને વ્યક્ત કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે. આકર્ષક પાઠો અને હાથોહાથની પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા, તેઓ મૂલ્યવાન કૌશલ્યો અને રંગમંચ ની વિવિધ દુનિયા માટે ઊડો પ્રશંસા પ્રાપ્ત કરશે તેની ખાતરી છે.

નું છેલ્લું પ્રકરણ કૃતિ-હું સાથે તમામ કલા સ્વરૂપોના સંકલન પર છે panchtatvas ની થીમ છેવિદ્યાર્થીઓને કલા સ્વરૂપોમાં આંતર-શિસ્ત અભિગમનો અનુભવ મળે તે માટે સૂચવવામાં આવી હતી. પુસ્તકના અંતમાં, આકારણી પરનો વિભાગ તમામ કલા સ્વરૂપોના મૂલ્યાંકનની નોંધ માટે એક નમૂનો પૂરો પાડે છે તેમજ એક સામાન્ય રુબ્રિક છે જેનો ઉપયોગ રિપોર્ટિંગ માટે થઈ શકે છે.

આર્ટ્સ ક્લાસનું માળખું

જો વર્ગખંડ કોઈ પણ અવરોધથી મુક્ત હોય તો તે આદર્શ હશે, જે બાળકને નૃત્ય માટે મુક્તપણે ફરવાની મંજૂરી આપે છે, અને રંગમંચ અથવા તેઓ જે રીતે પેઇન્ટિંગ બનાવવા માંગે છે તે રીતે બેસી શકે છે જેની તેઓએ કલ્પના કરી છે. ભૌતિક વાતાવરણમાં 'મુક્તતા અને નિખાલસતા'નું આ તત્વ અર્ધજાગ્રતપણે 'વિચારમાં મુક્તતા અને નિખાલસતા' માં અનુવાદિત થાય છે. આર્ટ રૂમ સારી રીતે સજ્જ અને માહિતીપ્રદ ડિસ્ક્રે મટિરિયલથી દૃષ્ટિની રીતે સમૃદ્ધ હોવો જોઈએ. શિક્ષક અને શીખનાર વચ્ચે તેમજ પીઅર વચ્ચે ઘણી ક્રિયાપ્રતિક્રિયા હોવી જોઈએ.

વર્ગ સમયપત્રક

શૈક્ષણિક વર્ષ દરમિયાન ચારેય કલા સ્વરૂપોને એકસાથે શીખવાની સંતુલિત પ્રગતિને જાળવી રાખવા માટે, કલા માટે દર અઠવાડિયે પાંચ સમયગાળા ફાળવવામાં આવી શકે છે. તે કાં તો દરેક ૪૦ મિનિટના અલગ અલગ સમયગાળા હોઈ શકે છે અથવા બે ૪૦ મિનિટના સમયગાળાના સંયુક્ત સમયગાળાના બ્લોક સમયગાળા હોઈ શકે છે.

જ્યોત્સના તિવારી
સભ્ય-સંયોજક, સીએજી આર્ટ્સ,
એકેડેમિક કો-ઓર્ડિનેટર, પ્રોફેસોર અને માથું
ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ એજ્યુકેશન ઇન આર્ટ્સ એન્ડ એસ્થેટિક્સ
નેશનલ કાઉન્સિલ ઓફ એજ્યુકેશનલ
સંશોધન અને તાલીમ

રાષ્ટ્રીય અભ્યાસક્રમ અને શિક્ષણ સામગ્રી સમિતિ (NSTC)

1. એમ.સી. પંત, ચાન્સેલર, નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ એજ્યુકેશનલ પ્લાનિંગ એન્ડ એડમિનિસ્ટ્રેશન (એનઆઇઇપીએ) (અધ્યક્ષ)
2. મંજુલ ભાર્ગવ, પ્રોફેસર, પ્રિન્સટન યુનિવર્સિટી (સહ-ચેરપર્સન)
3. સુધા મૂર્તિ, જાણીતા લેખક અને શિક્ષણવિદ્
4. વિવેક દેબરોય, અધ્યક્ષ, આર્થિક સલાહકાર પરિષદ – પ્રધાનમંત્રી (ઇએસી – પ્રધાનમંત્રી)
5. શેખર માંડે, ભૂતપૂર્વ DG, સીએસઆઇઆર, પ્રતિષ્ઠિત પ્રોફેસર, સાવિત્રીબાઈ ફૂલે પુણે યુનિવર્સિટી, પુણે
6. સુજાતા રામદ્રાઈ, પ્રોફેસર, યુનિવર્સિટી ઓફ બ્રિટિશ કોલંબિયા, કેનેડા
7. શંકર મહાદેવન, સંગીત માસ્ટ્રો, મુંબઈ
8. યુ. વિમલ કુમાર, નિયામક, પ્રકાશ પાઠુકોણ બેડમિન્ટન એકેડેમી, બેંગ્લોર
9. મિશેલ ડેનીનો, વિઝિટિંગ પ્રોફેસર, આઈઆઈટી - ગાંધીનગર
10. સુરિના રાજન, IAS (નિવૃત્ત), હરિયાણા, પૂર્વ ડીજી, એચ.પી.એ.
11. ચમૂ કૃષ્ણ શાસ્ત્રી, અધ્યક્ષ-ભારતીય ભાષા સમિતિ, શિક્ષણ મંત્રાલય
12. સંજીવ સાન્યાલ, સભ્ય, આર્થિક સલાહકાર પરિષદ – પ્રધાનમંત્રી (ઇએસી – પ્રધાનમંત્રી)
13. એમ. ડી. શ્રીનિવાસ, અધ્યક્ષ, સેન્ટર ફોર પોલિસી સ્ટડીઝ, ચેન્નાઈ
14. ગઝનાન લોધાએ, માથું એનએસટીસી પ્રોગ્રામ ઓફિસ
15. રોબિન છેત્રી, નિયામક, એસ.સી.ઈ.આર.ટી., સિક્કિમ
16. પ્રત્યુષા કુમાર મંડલ, પ્રોફેસર, ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ એજ્યુકેશન ઇન સોશિયલ સાયન્સ, એનસીઈઆરટી, નવી દિલ્હી

17. દિનેશ કુમાર, પ્રોફેસર અને માથું પ્લાનિંગ એન્ડ મોનિટરિંગ ડિવિઝન, એનસીઇઆરટી, નવી દિલ્હી
18. કીર્તિ કપૂર, પ્રોફેસર, ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ એજ્યુકેશન ઇન લેંગ્વેજીસ, એનસીઇઆરટી, નવી દિલ્હી
19. રંજના અરોરા, પ્રોફેસર અને માથું ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ કરક્યૂમર સ્ટડીઝ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ, એનસીઇઆરટી, નવી દિલ્હી (સભ્ય-સચિવ)

© NCERT
not to be republished

પાઠ્યપુસ્તક વિકાસ સમિતિ

અધ્યક્ષ

શંકર મહાદેવન, સંગીત કલાકાર, મુંબઈ

ફાળો આપનારાઓ

આરાધના ગુપ્તા, કલાકાર અને માર્ગદર્શક – નેશનલ મિશન ફોર મેન્ટરિંગ, એનસીટીઈ, ભારત સરકાર

તીર્થયાત્રા, મદદનીશ પ્રોફેસર, મ્યુઝિક, રિજનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ એજ્યુકેશન, અજમેર

બિંદુ સુબ્રમણ્યમ, સહ-સ્થાપક અને સીઈઓ, સુબ્રમણ્યમ એકેડમી ઓફ પરફોર્મિંગ આર્ટ્સ (સાપા), બેંગલુરુ

સિંધુ સચી, સંગીત કેળવણીકાર, સુનાથ, બેંગલુરુ

દીપા શ્રીધર, નિયામક, શંકર મહાદેવન એકેડેમી

મધુસુધનન, પી., મદદનીશ પ્રોફેસર, આર્ટ એજ્યુકેશન, એનસીઈઆરટી, નવી દિલ્હી

માલાવિકા રાજનારાયણ, દ્રશ્ય કલાકાર અને એજ્યુકેટર, વિઝિટિંગ ફેકલ્ટી, અઝીમ પ્રેમજી યુનિવર્સિટી, ભોપાલ

પ્રિયદર્શિની ઘોષ, કલાત્મક નિયામક, પ્રિયદર્શિની આર્ટ્સ, કોલકાતા

રાજશ્રી એસ.આર., મેમ્બર, એનએસટીસી પ્રોગ્રામ ઓફિસ

શર્બારી બેનર્જી, મદદનીશ પ્રોફેસર, ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ એજ્યુકેશન ઇન આર્ટ્સ એન્ડ એસ્થેટિક્સ,

એનસીઈઆરટી, નવી દિલ્હી

સિદ્ધિ ગુપ્તા, ફેકલ્ટી, સૃષ્ટિ મણિપાલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ આર્ટ, ડિઝાઇન એન્ડ ટેકનોલોજી, બેંગલુરુ

શ્રીધર રંગનાથન, સ્થાપક અને સીઈઓ, શંકર મહાદેવન એકેડમી, બેંગલુરુ
સુધન્વા એ.કે., મદદનીશ પ્રોફેસર, રેવા યુનિવર્સિટી, બેંગલુરુ
વિદ્યુષી જ્યોતિ ભટ, ભરતનાટ્યમ પ્રશિક્ષક, પૂર્ણાપર્મથી, બેંગલુરુ

સમીક્ષકો

અનુરાગ બેહર, સભ્ય, રાષ્ટ્રીય અભ્યાસક્રમ ફેમવર્ક નિરીક્ષણ સમિતિ

અનુતોષ દેબ, TGT, આર્ટ્સ (નિવૃત્ત), કેન્દ્રીય વિદ્યાલય, ગુવાહાટી

ગોવિંદરાજુ ભારદ્વાજ, નિયામક, સ્કૂલ ઓફ પરફોર્મિંગ એન્ડ વિઝ્યુઅલ આર્ટ્સ, ઇગ્મૂ,
નવી દિલ્હી india. kgm

મંજુલ ભાર્ગવ, પ્રોફેસર અને સહ-ચેરપર્સન, એન.એસ.ટી.સી.

રિમ્સી ખન્ના, મદદનીશ પ્રોફેસર, કોલેજ ઓફ આર્ટ્સ, દિલ્હી યુનિવર્સિટી, નવી દિલ્હી

સભ્ય સંયોજક

જ્યોત્સ્ના તિવારી, પ્રોફેસર અને માથું ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ એજ્યુકેશન ઇન આર્ટ્સ એન્ડ એસ્થેટિક્સ,
એનસીઇઆરટી, નવી દિલ્હી

ઋણ સ્વીકાર

નેશનલ કાઉન્સિલ ઓફ એજ્યુકેશનલ રિસર્ચ એન્ડ ટ્રેનિંગ (એનસીઇઆરટી) રાષ્ટ્રીય અભ્યાસક્રમ ફ્રેમવર્ક ઓવરસાઇટ કમિટીના આદરણીય અધ્યક્ષ અને સભ્યોના માર્ગદર્શન અને સમર્થનને સ્વીકારે છે, અભ્યાસક્રમ ક્ષેત્ર જૂથ (કેગ)ના અધ્યક્ષ અને સભ્યો: આર્ટ્સ અને અન્ય સંબંધિત સીએજીના પણ આ પાઠ્યપુસ્તકના વિકાસમાં કોસ-કટિંગ થીમ્સ પર તેમની માર્ગદર્શિકા માટે.

એનસીઇઆરટી એનસીઇઆરટીના વરિષ્ઠ ફેકલ્ટી મેમ્બર્સ - સુનીતિ સનવાલના સમર્થનને સ્વીકારે છે. પ્રોફેસર અને માથું પ્રાથમિક શિક્ષણ વિભાગ; ઇન્દ્રાણી ભાદુરી, પ્રોફેસર અને માથું શૈક્ષણિક સર્વેક્ષણ વિભાગ; વિનય સિંહ, પ્રોફેસર અને માથું વિશેષ જરૂરિયાતો ધરાવતા જૂથોનો શિક્ષણ વિભાગ; અને મિલ્વી રોય, પ્રોફેસર અને માથું આ પાઠ્યપુસ્તકમાં લિંગનું સંકલન, સમાવેશ, મૂલ્યાંકન, વગેરે જેવા કોસ-કટિંગ થીમ્સની સમીક્ષા કરવા માટે જેન્ડર સ્ટડીઝ વિભાગ.

અમે નીચેની વ્યક્તિઓ અને સંસ્થાઓના આભારી છીએ કે જેમણે અમને તેમના સંસાધનોનો ઉપયોગ લેખિત સામગ્રી, ચિત્રો, ફોટોગ્રાફ્સ અને ઓડિયો-વિડિયો સામગ્રી - સંગીત નાટક અકાદમીના રૂપમાં કરવાની મંજૂરી આપી; કલા ઉત્સવ આર્કાઇવ્સ, એનસીઇઆરટી; સાંસ્કૃતિક સંસાધન અને તાલીમ કેન્દ્ર; ઇન્ડિયન કાઉન્સિલ ઓફ કલ્ચરલ રિલેશન્સ; બેંગલુરુની સંસ્થાઓ - વ્યોમા આર્ટસ્પેસ અને સ્ટુડિયો રંગમંચ , અભિનય તરંગા નાટક શાલે, સુબ્રમણ્યમ એકેડેમી ઓફ પરફોર્મિંગ આર્ટ્સ (સાપા), શંકર મહાદેવન મ્યુઝિક એકેડેમી; સુનાડ; સુરભી રંગમંચ , હૈદરાબાદ; નેશનલ ગેલેરી ઓફ મોડર્ન આર્ટ, નવી દિલ્હી; નેશનલ ક્રાફ્ટ્સ મ્યુઝિયમ અને હસ્તકલા એકેડેમી; અઝીમ પ્રેમજી ફાઉન્ડેશન; ચિલ્ડ્રન્સ લિટલ રંગમંચ , કોલકાતા; Ek Tara; ધ મેટ્રોપોલિટન મ્યુઝિયમ ઓફ આર્ટ (ધ કોસ્બી બ્રાઉન કલેક્શન ઓફ મ્યુઝિકલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ), ન્યૂ યોર્ક; "સ્કૂલમાં પાછા ફરો.દિલ્હી સ્ટ્રીટ આર્ટ દ્વારા ભારતમાં યુરોપિયન યુનિયનના પ્રતિનિધિમંડળનો પ્રોજેક્ટ 2023-24; ભારતીય સંગીતનો અનુભવ, બેંગાલુરુ; શ્રીધર રંગનાથન,

CEO અને સહ-સ્થાપક, શંકર મહાદેવન એકેડેમી; વાણી હેમીઝ; સાપાથી અનુષા ચેલ્વાપ્પા અને ક્ષિતિજ કશ્યપ; આલોકા કાનુન્ગો; અર્પિતા વેંકટેશ; સંજના ઘોષ; દેબંજલિ બંધોપાધ્યાય; અનુપમા હાસ્કેરે (પદ્મશ્રી એવોર્ડ વિજેતા); મેટલ કઠપૂતળી રંગમંચ , બેંગ્લોર; અને શતાબ્દી આર. ગણેશ (રેસાઉન્ડ સ્કોલર) નો સમાવેશ થાય છે.

એનસીઇઆરટી એમ્બી સુબ્રમણ્યમ, વાયોલિન એક્સપોનન્ટ, કમ્પોઝર, એજ્યુકેટર અને સુબ્રમણ્યમ એકેડમી ઓફ પરફોર્મિંગ આર્ટ્સના સહ-સ્થાપકના પ્રયાસોની પ્રશંસા કરે છે. જયંતિ કુમારેશ, વીણા એક્સપોનન્ટ, સંશોધક અને કેળવણીકાર; વિદુષી તારા કિની, સલાહકાર શંકર મહાદેવન એકેડેમી, અભ્યાસક્રમ વિકાસ, સંગીત શિક્ષણ અને ભારતીય વારસાના સંદેશાવ્યવહારમાં નિષ્ણાત; શિવાંગી પુરોહિત, નૃત્ય શિક્ષક, કેન્દ્રીય વિદ્યાલય, સેક્ટર 2, આર.કે.પુરમ, નવી દિલ્હી. વિદ્યાર્થીઓની કૃતિઓ અને કામ કરતા વિદ્યાર્થીઓના ફોટોગ્રાફ્સનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપવા બદલ અમે પ્રિન્સિપાલ, મોર્ડન સ્કૂલ, બારાખાંભા રોડ, નવી દિલ્હીના આભારી છીએ.

કાઉન્સિલ ઇલ્મા નાસિરના પ્રયત્નોને સ્વીકારે છે, સંપાદક (કરાર), પ્રકાશન વિભાગ, એન.સી.ઇ.આર. ટી., આ પાઠ્યપુસ્તકના સંપાદન માટે. પવનકુમાર બારિયારના પ્રયત્નો અને સખત મહેનત, ઇન ચાર્જ, ડીટીપી સેલ અને પૂનમ, DTP ઓપરેટર (કરાર), પ્રકાશન વિભાગ, એનસીઇઆરટીની આ દસ્તાવેજને તેનો અંતિમ આકાર આપવા બદલ પ્રશંસા કરવામાં આવે છે. પરિષદ આસ્થા શર્માનો આભાર વ્યક્ત કરે છે, સંપાદકીય મદદનીશ (કરાર); એલ. ગ્યુઈટે, સોમીવોન એ. શિશક અને આદિબા તસ્નીમ, પ્રૂફ વાંચકો (કરાર), પ્રકાશન વિભાગ, એન.સી.ઇ.આર.ટી.

ભારતનું બંધારણ

ભાગ IV A (કલમ ૫૧ A)

મૂળભૂત ફરજો

ભારતના દરેક નાગરિકની ફરજ રહેશે કે -

- (ક) બંધારણનું પાલન કરવું અને તેના આદર્શો અને સંસ્થાઓ, રાષ્ટ્રધ્વજ અને રાષ્ટ્રગીતનો આદર કરવો;
 - (ખ) સ્વતંત્રતા માટેના આપણા રાષ્ટ્રીય સંઘર્ષને પ્રેરણા આપનારા ઉમદા આદર્શોને હૃદયમાં રાખવા અને અનુસરવા;
 - (ગ) ભારતની સાર્વભૌમત્વ, એકતા અને અખંડિતતાને જાળવી રાખવી અને તેનું રક્ષણ કરવું;
 - (ઘ) દેશનો બચાવ કરવો અને જ્યારે તેમ કરવા માટે કહેવામાં આવે ત્યારે રાષ્ટ્રીય સેવા આપવી;
 - (ઙ) ધાર્મિક, ભાષાકીય અને પ્રાદેશિક અથવા સાંપ્રદાયિક વિવિધતાઓને ધ્યાનમાં લીધા વિના, ભારતના તમામ લોકોમાં સંવાદિતા અને સામાન્ય ભાઈચારાની ભાવનાને પ્રોત્સાહન આપવું; સ્ત્રીઓના ગૌરવને હાનિ પહોંચાડતી પ્રથાઓનો ત્યાગ કરવો;
 - (ચ) આપણી સંયુક્ત સંસ્કૃતિના સમૃદ્ધ વારસાને મૂલ્ય આપવું અને જાળવવું;
 - (છ) જંગલો, તળાવો, નદીઓ, વન્યજીવન સહિતના કુદરતી વાતાવરણનું રક્ષણ કરવું અને સુધારવું અને જીવંત પ્રાણીઓ પ્રત્યે કરુણા રાખવી;
 - (જ) વૈજ્ઞાનિક અભિગમ, માનવતાવાદ અને તપાસ અને સુધારાની ભાવનાનો વિકાસ કરવો;
 - (ઝ) જાહેર સંપત્તિનું રક્ષણ કરવું અને હિંસાનો ત્યાગ કરવો;
 - (ટ) વ્યક્તિગત અને સામૂહિક પ્રવૃત્તિના તમામ ક્ષેત્રોમાં શ્રેષ્ઠતા માટે પ્રયત્ન કરવો જેથી રાષ્ટ્ર સતત પ્રયત્નો અને સિદ્ધિના ઉચ્ચ સ્તરે પહોંચે;
- * (ઠ) જે માતાપિતા અથવા વાલી હોય, તે તેના બાળક અથવા, કેસ મુજબ, છ થી ચૌદ વર્ષની વયના વોર્ડને શિક્ષણની તકો પૂરી પાડવી.

નોંધ: મૂળભૂત ફરજો ધરાવતી કલમ ૫૧A બંધારણ (૪૨મો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૭૬ (૩ જાન્યુઆરી ૧૯૭૭ થી અમલમાં) દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી.

* (ડ) બંધારણ (૮૬મો સુધારો) અધિનિયમ, ૨૦૦૨ (૧ એપ્રિલ ૨૦૧૦ થી અમલમાં) દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી.

પ્રિય વિદ્યાર્થીઓ

તમે પકડી રહ્યા છો 'કૃતિ-હું', આર્ટ્સનું પાઠ્યપુસ્તક, છઠ્ઠા ધોરણ માટે, આનંદ અને પ્રવૃત્તિઓથી ભરેલું છે. માટે અરજ કૃતિ-હું અથવા સર્જન તમારી અંદર જ રહેલું છે અને તમે તમારા શરૂઆતના જીવનનાં આ વર્ષોમાં સર્જનાત્મક રહ્યા છો, હવે તમે તમારા શાળાના બીજા તબક્કામાં પ્રવેશી રહ્યા છો, જ્યાં અન્વેષણ કરવા અને પ્રયોગો કરવા માટે ઘણું બધું છે. આ પુસ્તક તમને તમારી આસપાસના વાતાવરણ, પર્યાવરણ, લોકો અને સમાજ પ્રત્યે વધુ સંવેદનશીલ બનાવશે.

અગાઉના વર્ષોમાં તમે અનુભવ્યું છે તેમ, ત્યાં ઘણા બધા કલા સ્વરૂપો છે અને તમને હંમેશાં સર્જન કરવામાં આનંદ આવે છે - કરવું, જોવું, સાંભળવું અથવા નૃત્ય કરવું, વાદ્યો વગાડવું, લખવું, દોરવું, ચિત્રકામ કરવું, માટી, કાગળ અને અલબત્ત, ગાયન, નકલ કરવી, નાટક, એનિમેશન વગેરે. તમે તમારા દૈનિક જીવનમાં, શાળામાં, ઘરે અથવા મુસાફરી દરમિયાન તેમને પ્રેમ કરો છો. તમે તમારી આસપાસ એવી ઘણી બધી વસ્તુઓ જુઓ છો જે તમને વિચારતા કરી મૂકે છે - લોકો કેવી રીતે કામ કરે છે, વિવિધ ઋતુઓમાં કુદરત સાથે થતા ફેરફારો, પ્રાણીઓ અવાજ કરે છે, પક્ષીઓ ઊડે છે, પાંદડા સળવળાટ કરે છે, ફૂલોમાં ઘણા બધા રંગો અને પોત હોય છે, મધમાખીઓ ગુંજારવ કરે છે, રંગબેરંગી પતંગિયાઓ બગીચામાં ફરે છે, તમારા ઘરમાં દૈનિક કામકાજ કરવામાં આવે છે, ટ્રેન ચક્ર, પ્લેન ઊડે છે વગેરે વગેરે વગેરે. આ રસપ્રદ ઘટનાઓ છે જે આપણને પોતાને બનાવવા અને વ્યક્ત કરવા પ્રેરણા આપે છે. તેઓ આપણને આશ્ચર્યચકિત કરે છે - કેવી રીતે, શા માટે, ક્યારે અને શું!

ભારતની ભૂમિ હજારો વર્ષોથી માનવ સભ્યતા અને ઉત્ક્રાંતિની સાક્ષી છે. કલા આપણી ચારે બાજુ છે અને આનંદ આપે છે, પછી ભલે આપણે સર્જન કરતા હોઈએ કે અનુભવી રહ્યા હોઈએ અને સાથે સાથે જીવનને સુંદર બનાવે છે. તમારા બધાની અંદર એક કલાકાર છે, જે બહાર આવીને કંઈક બનાવવા માટે ઉત્સુક છે. સર્જનાત્મક બનવા માટે, કલાનું કાર્ય કરવા માટે, હલનચલન કરવા માટે, તમારે એક સારા નિરીક્ષક બનવું પડશે, સારી કલ્પનાશીલતા અને વિઝ્યુલાઇઝેશન હોવું જોઈએ.

કૃતિ-હું આનંદ અને આનંદથી ભરપૂર ચાર કળાઓ ધરાવે છે, જેના દ્વારા તમે આ કળાઓનું અન્વેષણ કરી શકશો અને શીખી શકશો - તમારા મિત્રો, શિક્ષકો અને પરિવાર સાથે દરરોજે કશુંક નવું સર્જશો.

તમે કલાનો વર્ગ શરૂ કરો તે પહેલાં પ્રાર્થના

સામાન્ય રીતે કલાકારો પોતાનું પર્ફોમન્સ શરૂ કરતા પહેલા આનું પઠન કરતા હોય છે. દરેક આર્ટ કલાસ શરૂ કરતાં પહેલાં તમે એક્શન સાથે મોટેથી આ પઠન પણ કરી શકો છો –

આઙ્ગિકં ભુવનં યસ્ય, વાચિકં સર્વ વાઙ્મયમ્।

આહાર્યં ચન્દ્રતારાદિ, તં વન્દે સાત્ત્વિકં શિવમ્ ॥

આંગિકં ભુવનં યસ્ય,
વાચિકં સર્વવાઙ્મયમ્,

આહાર્યં ચન્દ્રતારાદિ
તં વન્દે સાત્ત્વિકં શિવમ્.

અર્થ

જ્યાં ભૌતિક દેહ બ્રહ્માંડ છે,
વાણી અથવા ગીત એ બધા અવાજોનો સાર છે,
આભૂષણ એ ચંદ્ર અને તારાઓ છે.
એ પરમ દિવ્યતાને હું નમન કરું છું.

તે તમે જે ચાર કલાઓ શીખી રહ્યા છો તે તમામને એકસાથે લાવે છે –

આંગિક: હલનચલન, ક્રિયા અને અભિવ્યક્તિ સાથે શારીરિક પ્રદર્શન.

વાચિક: વાણી, સંવાદ, ગીતો અને ગીતો.

આહાર્ય: કોસ્ચ્યુમ, જૂવેલરી, શિલ્પ અને પેઇન્ટિંગ.

સાત્ત્વિક: કલાકાર અર્થને પ્રેક્ષકો માટે સૌથી ઊંડો ભાવનાત્મક આધ્યાત્મિક અનુભવ.

નંદિકેશ્વરે લગભગ એક હજાર વર્ષ પહેલાં અભિનય દર્પણમાં સંસ્કૃતમાં લખેલા શ્લોકનું આ ઉદાહરણ છે. તમે QR કોડ સ્કેન કરીને વીડિયોઝનો સંદર્ભ પણ લઈ શકો છો.

અનુક્રમણિકા

પ્રસ્તાવના.....	iii
પુસ્તક વિશે.....	v
પ્રિય વિદ્યાર્થીઓ.....	xvii

દ્રશ્ય કળાઓ

1. વસ્તુઓ અને સ્થિર જીવન.....	3
2. લાક્ષણિક ચિત્ર બદલવું.....	10
3. લોકોનું ચિત્ર દોરવું.....	20
4. કાગળ હસ્તકલા.....	25
5. છાપવા માટે સીલ.....	29

સંગીત

6. સંગીત અને તમારી લાગણીઓ.....	36
7. સંગીતનાં વાદ્યો.....	47
8. ભારતીય સંગીતમાં તાલ અથવા તાલમ્ અને રાગ અથવા રાગમ્.....	53
9. વિવિધતાની મેલોડી.....	61
10. ગીતલેખન.....	70
11. સંગીત અને સમાજ.....	74

નૃત્ય

12. મારું શરીર ગતિમાં છે.....	79
13. નૃત્ય દ્વારા અવરોધો દૂર કરવા.....	91
14. ગતિમાં સંવાદિતા.....	97
15. આપણી ભૂમિના નૃત્યો	104

રંગમંચ

16. લાગણીઓ સમજવી.....	114
17. ચાલો ડિઝાઇન કરીએ.....	127
18. રંગમંચ ની કંપનીમાં.....	141
19. છાયાઓ અને દોરીની વાર્તાઓ - કઠપૂતળી.....	145
20. ગ્રાન્ડ ફિનાલે.....	154
21. તમામ કલા સ્વરૂપોનું સંકલન (એકીકરણ).....	157
22. મૂલ્યાંકન.....	161